

АРХЕОГРАФСКИ
ПРИЛОЗИ

44

NATIONAL LIBRARY OF SERBIA
ARCHEOGRAPHICAL DEPARTMENT

ARCHEOGRAPHICAL PAPERS

44

Belgrade 2022

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СРБИЈЕ
ОДЕЉЕЊЕ ЗА АРХЕОГРАФИЈУ

АРХЕОГРАФСКИ
ПРИЛОЗИ

44

Београд, 2022

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

Др Владимир Пиштало, главни и одговорни уредник (Београд)

Проф. др Татјана Суботин-Голубовић, уредник (Београд)

Др Владан Тријић, секретар Одбора (Београд)

Проф. др Аксинија Џурова, инострани члан САНУ (Софија)

Анатолиј Турилов, инострани члан САНУ (Москва)

Катарина Мано-Зиси (Београд)

Др Јасмина Недељковић (Београд)

Проф. др Драгана Новаков (Нови Пазар)

Др Драган Пурешић (Београд)

EDITORIAL BOARD

VLADIMIR PIŠTALO, Ph.D., editor-in-chief (Belgrade)

TATJANA SUBOTIN-GOLUBOVIĆ, Ph.D. Associate Professor, editor (Belgrade)

VLADAN TRIJIĆ, Ph.D. secretary of the Board (Belgrade)

AKSINIJA DŽUROVA, SASA foreign member (Sofia)

ANATOLY TURILOV, SASA foreign member (Moscow)

KATARINA MANO-ZISI (Belgrade)

JASMINA NEDELJKOVIĆ, Ph.D. (Belgrade)

DRAGANA NOVAKOV, Ph.D. Associate Professor (Novi Pazar)

DRAGAN PUREŠIĆ, Ph.D. (Belgrade)

РЕЦЕНЗЕНТИ

Проф. др Татјана Суботин-Голубовић

Проф. др Ирена Шпадијер

Др Јасмина Недељковић

Др Владан Тријић

Мр Миланка Убипарић

Катарина Мано-Зиси

REVIEWERS

TATJANA SUBOTIN-GOLUBOVIĆ, Ph.D. Professor

IRENA ŠPADIJER, Ph.D. Professor

JASMINA NEDELJKOVIĆ, Ph.D.

VLADAN TRIJIĆ, Ph.D.

MILANKA UBIPARIĆ, MA

KATARINA MANO-ZISI

Публиковање овог броја *АРХЕОГРАФСКИХ ПРИЛОГА* остварено је уз финансијску помоћ
Министарства културе Републике Србије

САДРЖАЈ/CONTENTS

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Aleksandr Andreev

THE SLAVONIC SABBATE *HOROLOGION*: A PRELIMINARY REVIEW OF THE SOURCES 11

Александар Андрејев

СЛОВЕНСКИ САВАИТСКИ ЧАСОСЛОВ: ПРЕЛИМИНАРНИ ПРЕГЛЕД ИЗВОРА 45

Алекса Карајић

ПАРАКЛИС СВЕТОМ КРАЉУ СТЕФАНУ ДЕЧАНСКОМ 47

Aleksa Karajić

THE PARAKLESIS TO THE HOLY KING STEFAN OF DEČANI 67

Душица Грбић

ПРАЗНИЧНИ МИНЕЈ БОЖИДАРА ВУКОВИЋА ИЗ ХИЛАНДАРСКЕ ЋЕЛИЈЕ КОЖИНЕ 69

Dišica Grbić

BOŽIDAR VUKOVIĆ'S FESTAL MENAION FROM THE HILANDAR CELL KOŽINA 86

Милена Марџиновић

САБОРНО УЛОЖЕНИЈЕ (РУСКОГ ЦАРА АЛЕКСЕЈА МИХАЈИЛОВИЋА)

– РУКОПИС ИЗ НАРОДНОГ МУЗЕЈА ЦРНЕ ГОРЕ НА ЦЕТИЊУ 97

Milena Martinović

SOBORNOE ULOZHENIE (OF TSAR ALEXEI MIKHAILOVICH OF RUSSIA)

– THE MANUSCRIPT FROM THE NATIONAL MUSEUM OF MONTENEGRO IN PODGORICA 104

Татјана Субоџин-Голубовић

РУКОПИСИ МАНАСТИРА СВЕТЕ ТРОЈИЦЕ РУСИНИЦЕ

У СЕЛУ МУШУТИШТУ КОД ПРИЗРЕНА 109

Tatjana Subotin-Golubović

THE MANUSCRIPTS OF THE MONASTERY OF THE HOLY TRINITY

OF RUSINICA IN THE VILLAGE OF MUŠUTIŠTE NEAR PRIZREN 119

<i>Драїана Новаков</i>	
ЖЕНСКА ИМЕНА СЛОВЕНСКОГА ПОРЕКЛАА У ПАРУСИЈИ (РС 110) ИЗ XIX ВЕКА	125
<i>Dragana Novakov</i>	
FEMALE NAMES OF SLAVIC ORIGIN IN THE PAROUSIA (MS 110) FROM THE 19 TH CENTURY	139

НАУЧНИ ЖИВОТ

<i>Љиљана Пузовић</i>	
МЕЂУНАРОДНИ НАУЧНИ СКУП У ЧАСТ ЛИДИЈЕ ПЕТРОВНЕ ЖУКОВСКЕ (МЕЖДУНАРОДНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ ПАМЯТИ ВЫДАЮЩЕГОСЯ ФИЛОЛОГА-СЛАВИСТА XX в. Л. П. Жуковской: к 100-летию со дня рождения).....	145

^хс
МНХЪНЪЗЕАКНМЕ
БЛЮГАМАВЕСЕ
КОКЪМЕВЫНЮ
ХВАЛАЖГВЪСТЪ
ШРЪВА^сН^нСА^нТЪ

НЬВЛЕТОВ
НЕЖБОУМР
ТЕНЪЗНИ
ЦРЬКНАЕ
ХИГАНА
ШЕСТО

ПАРАКЛИС СВЕТОМ КРАЉУ СТЕФАНУ ДЕЧАНСКОМ

АЛЕКСА КАРАЈИЋ*

Айспиракџи: Бављење старим српским књижевним наслеђем увек захтева низ упоредних радњи које, по правилу, треба да олакшају приступ књижевном делу, а тиме и да помогну у настојању да се прикаже његова природа. Као увод у једно шире постављено истраживање, у раду се доноси издање најстаријег познатог преписа *Параклиса светиом краљу Стефану Дечанском* (Дечани 134). Тим поводом, рад настоји да систематизује досадашња научна сазнања о параклисима уопште, али и да понуди нове могућности за њихово разумевање, и то управо на примеру параклиса Стефану Дечанском.

Кључне речи: параклис, канон, химнографија, исихазам, култ, издање текста, Стефан Дечански, Никандар Белајац

Појава параклиса у јужнословенској богослужбеној пракси везује се за период од друге половине XIV века,¹ те приликом његовог разматрања ваља узети у обзир неке од културно–историјских претпоставки с почетка тога столећа. Најпре, литургијска реформа са постепеним увођењем јерусалимског типика² узроковала је, барем на неко време, флексибилнији однос према богослужбеној пракси, а самим тим и према књижевној продукцији.³ Постојеће службе великим празницима се усложњују по троделној структури (мала, велика вечерња и јутрење), а за „мале” прославе и новоканонизоване свете састављају се додатни, нови текстови. С друге стране, ова се реформа несумњиво налази

* aleksakarajicvitas@gmail.com

¹ Суботин–Голубович 2020, 170.

² Богдановић 1991, 164; Йовчева 2009, 536; Йовчева, Тасева 2009, 511.

³ „У словенском, па тако и у српском богослужењу један од најистакнутијих делова службе јесте канон. И управо он је уз још неке делове, усложњавајући своје присуство у служби (већи број, укрштање канона), обележио виши степен у развоју химнографског жанра, условљен пре свега увођењем Јерусалимског типика у богослужбену праксу.” (Шпадијер 2003, 343.)

у тесној вези са таласом нових превода текстова византијске химнографије,⁴ са којима параклиси – најраспрострањенија химнографска новина XIV века⁵ – добијају своје место у новој богослужбеној пракси. Поменути распрострањеност параклиса није тешко објаснити. Они најчешће чине компилацију⁶ делова постојећих химнографских састава (тропара, стихира, канона...), али, за разлику од служби, параклиси нису део календарског богослужбеног циклуса. Отуда, састављање параклиса испрва није морало тежити оригиналности, нити одговарати строгом богослужбеном распореду годишњег круга. Службе часних параклиса вршене су по потреби,⁷ према сопственом обрасцу.

Термин „параклис”, ή παράκλησις⁸ – призив, обраћање или молба за помоћ⁹ – у богослужењу источноправославног обреда означава један нарочити вид култног обраћања. Постојало је – а и даље, чини се, постоји – извесно колебање када је реч о именовану саставу овог типа. У заглављима њихових преписа најчешће стоји Παρακλησις (в)ε(τ)ομοῦ..., Ч(ь)ст(ь)нь параклис(ь) с(в)ε(τ)ομοῦ... или Ч(ь)стны параклис(ь) прѣс(в)ε(т)ѣи Б(о)городици..., чиме се указује на природу молитве која следи – молба за посредовањем – и коме је она упућена. Међутим, врло рано је примећено да основу параклиса¹⁰ чини нарочита врста канона: канон(ь) м(о)л(ь)бнь, односно „молабни” канон, који своје исходиште има у октоиху.¹¹ Прве забуне у проучавању могле су настати приликом откри-

⁴ Богдановић 1991, 166; Йовчева 2009, 537 („Смята се, че първообразците на тази микрожанрова форма (параклис) възхождат към ранен етап на византийска книжнина, но едва към XIII–XIV в. тя става актуална и заема важно място в химнографската продукция – сред най-изтъкнатите автори са Теодор II Ласкарис (XIII в.), видните деятели на XIV в. Филотей Кокин, Григорий Синаит и Никифор Калист Ксантопулос, по-късно поети, като Марк Евгеник (1394/1395–1446 г.) и др.”)

⁵ Йовчева 2009, 537; Ангешева 2009б, 535.

⁶ Кожухаров 1976, 42; Йовчева 2009, 537.

⁷ Убипарип, Тријић 2015, 73; Суботин-Голубович 2018, 105; Subotin-Golubović 2021, 54.

⁸ Сложеница предлога παρά, „близу” и глагола κἀλέω „(до)звати именом” (алт. κλέω „прослављати”); уп. са κλαίω „туговати, јадиковати, ридати, плакати због нечега или некога”.

⁹ Горски, Мајнарић 2005, 313.

¹⁰ Трифуновић 1970а, 313.

¹¹ „Треба нагласити да молабни канони у параклисима [...] следе схему која је карактеристична за каноне Богородици који се у Октоиху поју свакога дана на повечерију.” (Суботин-Голубовић: 2011а, 103). Поводом параклиса светом Николи Мирликијском још и: „The choice of canon for this paraklesis is also understandable – canons from the Octoechos are paralytic in nature and thus better suited for the

вања низа преписа појединачних канона означених као „молабних”,¹² а који нису, из практичних разлога, преписани у виду „пуног” параклиса, нити су тако названи.¹³ С тим у вези, словенско рукописно наслеђе познаје читаве зборнике канона, одакле су они и преузимани, према потреби. Терминолошка забуна основана је на метонимијском преносу који је параклис као целина претрпео, поставши – по молабном канону – „молабан”/„молебан” или „молепствије”. Ипак, можда бисмо најмање погрешили ако бисмо пошли трагом оног терминолошког разграничења које је констатовао Ђ. Трифуновић још 1970. године, говорећи о молабном канону као о саставном делу веће целине – молепствија, односно параклиса.¹⁴ Том се линијом можемо кретати и у сагледавању како структуре параклиса као богослужбене радње, тако и тематско-мотивских и стилских особености молабног канона као састава који нуди могућност и простор за оригинално књижевно стварање, али са јасним идејним упориштем. Њихово појављивање сведочи о дубокој самосвести културе српског средњег века, која одражава потребу за неговањем „једног особеног система вредности, једне живе, своје естетике.”¹⁵

С друге стране, XIV век доноси у развијеном облику и један битан културни образац који ће прожети тадашњу књижевну продукцију православних Словена. Иако недовољно истражен, утицај исихазма на стару српску књижевност можда свој резултат налази и у параклису, не само као врсти богослужења са нарочитим молитвеним обраћањем, већ и као типу текста са новим, не само литургијским, захтевима.¹⁶ Примера ради, молитвено обраћање светоме или Богородици за *йосредовањем* пред Господом, што је средишњи моменат параклитичних

---

paraklesis than canons from menaion services...” (Subotin-Golubović 2021, 58; подвучао А. К.)

¹² Такви су, рецимо, бројни молабни канони сачувани у рукописним збиркама манастира Хиландара (нпр. *Каноник* – Хил. 342) и Високих Дечана (нпр. *Параклијиик Јована Дамаскина* – Деч. 113). Такође, треба имати у виду да су „канони који се поју Богородици на повечерју у суботу, понедељак, уторак и среду означени као *молабни канони*.” (Суботин-Голубовић 2011, 54.)

¹³ „In Serbian written sources we come across both names – *moleban* and *paraklesis*.” (Subotin-Golubović 2021, 54.)

¹⁴ Трифуновић 1970, 313; Трифуновић 1970б, 318.

¹⁵ Богдановић 1997, 263.

¹⁶ Богдановић 1991, 179.

састава,¹⁷ може се посматрати као она инстанца исихастичке мистике по којој се „премошћује трансцендентални јаз између божанства и створеног, посебно – човековог света.“¹⁸ Отуда се захтеви текста параклиса одликују новим тематско-мотивским склоповима, који врхуне у тежњи за спајањем иманентног и трансцендентног, као и у приказивању светог посредника као аскезом преобраћеног „сазрцатеља“ неизрецивог и заштитника стада Господњег.

Структура параклиса је веома стабилна.¹⁹ Њу чине уводне литургијске напомене са 142. псалмом, тропаром светоме, богородичним, малом јектенијом и 50. псалмом, који својим покајничким (параκληтичним) тоном наговештава канон. Након молабног канона (са сугубом јектенијом и кондаком светоме после треће песме, још једном јектенијом, јеванђелским чтенијем и стихиром након шесте песме, и катавасијама након сваке песме канона), најчешће долазе три молабне стихире, уз завршне литургијске напомене. Наведена структура је, у погледу позиције микрожанрова који је чине, готово непромењива, мада може доћи до извесних одступања када је реч о броју (и обиму) јектенија и стихира иза канона. Сваку од осам песама молабног канона чине, поред ирмоса,²⁰ четири тропара, од којих је последњи богородичан.

Може ли се, онда, говорити о параклису као о жанру старе књижевности?²¹ Постоји ли нешто што би га у поетичком смислу јасно разликовало од других облика химнографије, то јест шта би била његова *differentia specifica*? Несумњиво је да постоји скуп обавезних чинилаца²² који параклису обезбеђују самосталност и у поетичком (књижевном) и у литургијском (богослужбеном) погледу.²³ Проблем

¹⁷ Суботин-Голубовић 2020, 162.

¹⁸ Богдановић 1991, 179.

¹⁹ Убипарип, Тријић 2015, 83–84; Суботин-Голубовић 2018, 106, Subotin-Golubović 2021, 56.

²⁰ Однос ирмоса и тропара у изворним српским канонима још увек није истражен (Трифунковић 1990, 115, 130). Значајно би било, за почетак, установити на основу ког критеријума су одређени ирмоси (као познате „прве строфе“ – најконзервативнији део текста сваког канона) улазили у састав и постајали „образац“ тропара нарочитог типа канона (покајног, молабног, хвалитног итд.).

²¹ Ђ. Трифунковић ће први говорити о параклису као о жанру. (Трифунковић 1970в, 299.)

²² Трифунковић 1966, 62.

²³ „Цело то литургијско збивање кроз које теку стари српски књижевни текстови има, дакле свој ритам: Типик служи да обезбеди правилност у смеђивању

жанровске одредивости²⁴ типа састава какав је параклис једним својим делом почива на синкретичности средњовековне химнографије у њеној актуелизацији. Истовремено, његова особеност се ослања не само на културно-историјске прилике православних Словена друге половине XIV и прве половине XV века, већ и на неке специфичне црте српског духовног искуства тога доба.

Треба имати у виду да историја проучавања, међутим, није велика: часним параклисима је тек у новије време посвећена научна пажња. Српско рукописно наслеђе познаје два зборника параклиса²⁵ и низ појединачних преписа, од којих су тек неколика издата.²⁶ Систематичнији рад на параклисима сачуваним у српском али и јужнословенском рукописном наслеђу, више критичких издања, као и разматрање могућности њиховог типолошког разликовања, олакшало би приступ проблему њиховог жанровског одређења.

*

Параклис светом краљу Стефану Дечанском није непознат научно²⁷ и широко²⁸ јавности. Тренутно су нам позната четири преписа овог параклиса у српском рукописном наслеђу, од којих се три налазе у дечанској збирци,²⁹ а један у Архиву САНУ.³⁰ Као оригинално дело српске

текстова и радњи; он треба да ритмизује књижевну материју, у стварном, људском простору и времену.” (Богдановић 1997, 265.)

²⁴ Детаљно о проблему жанра: Шпадијер 1996.

²⁵ Убипарип, Тријић 2015; Subotin-Golubović 2021.

²⁶ Богдановић 1975; Тријић, Убипарип 2010; Суботин-Голубовић 2004; Суботин-Голубовић 2011а; као и издања приређена у *Србљаку* из 1970. године (Трифунковић 1970.).

²⁷ Поред *Задругиног Србљака* из 1970. године са пропратним текстом Ђ. Трифунковића (Трифунковић 1970а, 318–231), овом параклису пажњу су посветили и Стефан Кожухаров (Кожухаров 1976, 42), Димитрије Богдановић (Богдановић 1991, 229–230), Даница Поповић (Поповић 2005, 171–172) и др.

²⁸ Параклис или „молебан” светом краљу улази у типик седмичног богослужбеног круга и неизоставан је део литургијског живота братства манастира Високи Дечани, и познато је да се у новије време служи свакога четвртка. Примера ради, јеромонах Дионисије у свом дневнику с почетка XX столећа помиње да је „на сам празник [...] служен молебан Св. Краљу” (Дионисије 2020, 99), што иде у прилог осветљавању континуитета појања ове службе у Дечанима.

²⁹ Богдановић и др. 2011.

³⁰ Трифунковић 1970а, 318.

химнографије, текст канона овог параклиса улази у састав *Србљака* из 1970. године, у популарном издању Српске књижевне задруге.³¹ Наиме, у његовом другом тому, *Молбени канон светијоме краљу* непознатог писца публикован је по први пут, и то у преводу на савремени српски језик. Уз транскрипцију српскословенског текста,³² Задругино издање доноси и први пропратни текст новијег датума посвећен овом саставу. Поредићи Цамблакову *Службу Сџефану Дечанском* са молабним каноном, Ђ. Трифуновић је констатовао да је аутор параклиса извесне „строфе” преузео од Цамблака.³³ Уз стилистичке чиниоце које је том приликом сагледао, Трифуновић је указао и на то да је параклис морао настати када је служба „ушла у обичај и постала позната.”³⁴ У својој *Историји сџаре српске књижевности*, с друге стране, Д. Богдановић његов настанак смешта у неодређено време пре пада Деспотовине. Дакле, шири временски оквир настанка овог дела омеђен је састављањем првог химнографског дела Стефановог култа, Цамблакове *Службе* (око 1405), и коначним нестанком самосталне српске државе (1459).

Међутим, конкретан узрок састављања овог параклиса је непознат,³⁵ али је јасно да је настао на темељу колективног осећања несигурности пред извесним страдањем (Многыи обдръжици напастыи [...] от нашѣдших нас(ь) скръбѣи сѣхрани). Заједница се обраћа светом краљу за помоћ (к[ь] тѣбѣ приѣггаемъ славне, ѿ х(ри)с(то)въ конне стѣфане [...] нѣ јако нмы дръзновеніе јако великонценить · сего низложи шетаніа), који је присутан кроз своје нетљене мошти (Хвалимъ се ракою мощен твоих · н красочем се стѣфане · любовію цѣлоуоше н приемлюще исцѣление).³⁶ С обзиром на често помињање моштију светог, канон је настао по свој прилици у Дечанима или у некој од околних испосница, за службу у дечанском храму,

³¹ О овом питању и темељно о рецепцији овог издања: Плаовић 2021, 395–415.

³² Према препису из *Зборника САНУ* 273, који се приближно датира у 1580/1. годину. (Трифуновић 1970а, 318.)

³³ Трифуновић 1970б, 318; Кожухаров 1976, 42.

³⁴ Трифуновић 1970б, 318.

³⁵ “... The petitioner can seek protection in times of natural disasters, earthquakes, hunger, external enemy attacks or civil strife...” (Суботин-Голубович 2018, 54.); уп. „Употребљават се в както в общественото, така и в частното богослужение: при градски шествия (лити), в случай на природни бедствия, войни, вражи набези, местни празници...” (Йовчева 2009, 537.)

³⁶ Мотив окруживања кивота са моштима светог представља варијанту старозаветног мотива Давидовог играња пред ковчегом: Томин 2002.

где се краљеве мошти налазе од 1334/5. године.³⁷ Овај текст одражава читаву једну етапу у развоју култа Стефана Дечанског, коју су условила битна историјско-политичка кретања поткрај XIV века. Након Косовске битке (1389) долази до наглог ширења култа кнеза Лазара. Његово косовско опредељење можда би могло да се сагледа и као историјски (иманентни, појавни) облик поменутог исихастичког премошћивања јаза између иманенције и трансценденције. Најпре окруњен земаљским, потом и небеским венцем славе, Лазар је постао узор светог владара – цара и мученика – и као такав утицао на развој нарочитог типа владарске светости.³⁸

Таквој светости, са елементом мучеништва, прилагођава се и лик Стефана Дечанског, уклапајући се у „за потребе култа кнеза Лазара створену матрицу.”³⁹ Премисе на којима је изграђен лик Стефана Дечанског у *Параклису*, који трудбеника кроз подвиг уздиже на виши ступањ духовне егзистенције,⁴⁰ могу се довести у везу са темељним принципом учења Григорија Синаита – „делање је усхођење ка созерцању.”⁴¹ Јер „цар и мученик бивши”, он је сада приказан као „гледатељ неизрецивог” – онај који „светлости предстоји тросунчаној” и „дарове приноси Господу.” Сачувавши чисто срце и мисао „незаплењиву у тљеном и непостојаном”, свети краљ се објављује као достојан заступник пред Богом. С тим у вези, Даница Поповић закључује да је снажно наглашена *йосредничка улоја* Стефана Дечанског главна новина коју, у контексту развоја његовог култа, нуди овај састав.⁴²

Сам текст параклиса, у свом најстаријем познатом препису, започиње врло сведеним литургијским напоменама пред којима се у заглављу наводи устаљено култно именоване светитеља коме је параклис састављен: *с(вѣ)тоѡв великоѡ(оу)ч(ѣ)никоу иже въ ц(а)рехъ стефану*. Скраћено навођење уводних типикарских напомена (намењених појцима) и устаљених молитава може ићи у прилог претпоставци да је овај текст, као и остали текстови из овог кодекса, био намењен (архи)јереју. Додатно поткрепљење тој претпоставци се може тражити у садржају сваке од

³⁷ Поповић 2005, 152.

³⁸ Ангушева 2009в, 527–528.

³⁹ Марјановић-Душанић 2007, 361.

⁴⁰ Богдановић 1991, 178.

⁴¹ Пигољ 2021, 50.

⁴² Поповић 2005, 171–172.

три јектеније,⁴³ које искључују прозбе за (архи)јереја или настојатеља. Након уводног 142. псалма и стихова на в(ог)ъ г(оспод)ъ и яви се намъ долази тропар светоме четвртог гласа (Бъ трѣпѣни довлѣстрад[а]лныхъ подвигъ твоихъ), и слава и ниња са богородичним тропаром, преузетим из општег молабног канона Богородици (Къ в(огороди)ци прилежно и нини притыцѣмъ). Следи прва од две јектеније чије прозбе упућују, по општем обрасцу („ице рекъ”) на неодређеног „раба божијег” – појединца, а не за заједницу, на основу чега је могуће упустити се у разматрање потребе за богослужењем овог типа, будући да јектеније могу очувати и најконкретнији слој богослужења уопште. Потом долази възглас јереја, такође дат скраћено, и 50. псалам, који својом покајничком садржином уводи у појање канона.

Сам молабни канон има стабилну структуру од осам песама које су без изузетка састављене од ирмоса, три тропара светоме (од којих је последњи „на славу”) и богородичног тропара (на „и ниња”).⁴⁴ Ознака за појање катавасије долази након сваке песме канона у облику инципита, изузев на крају прве песме где је једино дата у пуном облику (сп(а)си отъ бѣды рабы своѣ великом(оу)ч(ε)н(и)ч(е) х(ри)с(то)в(а) стѣфане яко въси съ в(о)гомъ к[ъ] тѣбѣ пригѣгаемъ яко къ неокоримомоу стъпоу и прѣдстателю нашемоу). Након треће песме не долази седалан, већ сугуба јектенија и кондак светоме четвртог гласа (Дроугаго константина стежа те цр(ь)квы), а након шесте песме – кондак трећег гласа (Бъ ц(а)рихъ бл(а)гоч(ь)стно поживъ), прокимен четвртог гласа (Праведникъ яко финникъ) са стиховима и јеванђелско чтеније (Матеј 10, 16–22) у целости.

Стихуру шестог гласа (Д(ь)н(ь)сь западнаа страна веселит се), са јерејском молитвом (сп(а)си в(о)ж(е) люди своѣ) и възгласом (М(н)л(о)стїю и щедротами) прати наставак молабног канона, који се завршава са Достоинно ксть. Након канона долази шест молабних стихира четвртог гласа, преузетих из Цамблакове *Службе Сѣфану Дечанском* (Іако тврдаа адаманта; Іако ѿтро свѣтлїише трѣпѣнїа свѣтлостїю; Іювь дрѣвїа на вѣстоцѣ; Даль еси оукрашенїе дечаньскои цркви господи; Прїидѣте праздника любѣзнихъ съставленїа; Безсѣменѣ отъ божьствнаго доуха), завршне литургијске напомене са молитвама којима се заокружује целина параклиса: тропар светоме

⁴³ Јектеније по својој садржини представљају најмање конзервативан облик директног молитвеног обраћања управо због могућности интерполације прозби по потреби.

⁴⁴ Суботин-Голубович 2018, 105.

четвртог гласа, Богородичан, сугуба јектенија, кондак четвртог гласа и возглас (Оуслыши ни боже спасителю нашъ), са отпустом.

Очигледно је, међутим, да *Часни ѱараклис Боїородици* са молабним каноном осмог гласа из Октоиха представља главни узор за састављање молабног канона светом краљу. Поред доследно преузетих ирмоса, почетак канона светом краљу у потпуности преузима готов образац зазивања молитвеника-посредника, уподобљавајући сам текст тропара култним особеностима светога коме је канон испеван. Наместо Богородице налази се Стефан Дечански.

БОГОРОДИЦИ	СВЕТОМ КРАЉУ
ПЕСМА I, ТРОПАР I.	
Многыѣи сѣдрѣжїиѣѣ напастѣ · к тебѣ прїбѣгаю сп(а)сєннїа нскїи · ѿ м(а)тї словоу и д(ѣ)во от лютїх и ноужднїиѣ мє сп(а)си	Многыѣи сѣдрѣжїиѣѣ напастѣѣи · к[ъ] тебѣ прївѣгаємѣ славне, ѿ х(ри)с(то)въ вонне стефане · ѿт нашѣдшїх нас(ъ) скрѣбѣи сѣхрани

*

Тренутно најстарији познати препис *Параклиса свейом краљу Сїефану Дечанском* пронађен је у архијерејском чиновнику (Деч. 134) из рукописне збирке манастира Високи Дечани, који се датира у сам почетак XVI века (око 1500).⁴⁵ У богат садржај овог зборника нарочите намене, поред литургија, разних богослужбених чинова и требничких молитава, улазе и три параклиса: *Часни ѱараклис ѱресвєїтој Боїородици*,⁴⁶ *Часни ѱараклис ѱресвєїтој владичици нашој Боїородици* и *ѱриснодјєви Марији и свейом архијереју и чудойворцу Николи* (заједнички параклис), као и поменути параклис светом краљу, који се (за разлику од прва два) налази на крају рукописне књиге.

Део рукописне књиге који садржи параклис Стефану Дечанском (л. 248б–256а) исписао је Никандар Белајац, писар познатог раскошног

⁴⁵ У овој рукописној збирци налазе се још два преписа, из 1762. године (Деч. 150) и из прве деценије XIX века (Деч. 155): Богдановић и др. 2011, 595–598, 610–611.

⁴⁶ Реч је управо о узорном молабном канону Богородици осмога гласа, који се чита уторком на поветерју.

Белајској чејворојеванђеља из 1494. године.⁴⁷ Његов полуустав одликује се крупним словима, махом писаним у више потеза, премда има и брзописних елемената. Поред тога што су слова изведена у крупним и сигурним потезима танким пером, приметна је њихова хоризонтална развученост. Такође, очигледна је наклоњеност одступању од писања *in continuo* – речи су у две трећине текста раздвојене. Читав кодекс је исписан српкословенским језиком и ресавским правописом, при чему наилазимо на различитости у третирању правописне норме.⁴⁸ Код писара Никандра, примера ради, преовлађује употреба њ над њ. Тешко је одредити се да ли писар уопште користи њ. У препису *Параклиса* примећује се постојање попречне црте на горњој линији реда приликом писања предлога вѣ и кѣ, нарочито када стоје на почетку реда, али вероватније је да су у питању серифи на танком „јер”, као залог уставног карактера писма. Постоје и усамљени случајеви овога типа у средини реда (нпр. у њрани првог тропара прве песме, или у њригѣ богородичног прве песме, итд), али таква је употреба неуједначена.⁴⁹ Поред тога, и употреба њ открива једну занимљиву тенденцију овог писара, која стоји у вези са употребом пајерка. У фреквентним речима, какве су предлози к/кѣ и ѡт/ѡ, писар каткад готово несвесно пропушта да забележи полугласник. На пример, у катавасији иза прве песме примећује се упоредна употреба к и кѣ (ѡко вѣси сѣ в(ѡ)гомѣ к[ѣ] тѣѣ пригѣгаѣи · ѡко кѣ њѡборноѡу гѣѣпоѣ...),⁵⁰ док предлог ѡ, када га не бележи са надредним т, записује просто као ѡт, без полугласника (први тропар прве песме). С друге стране, употреба пајерка приметна је у неколико ситуација. Наиме, писар ће понекад заменити полугласник пајерком на крају наставка за прво лице множине презента глагола (нпр. радѡстѣ приносиѣ ти; припад[ѣ]ѣм ти с(ѣ)тѣ; д(ѣ)н(ѣ)сѣ вѣсѣвѣѣѣм тѣ; молиѣ ти сѣ итд.), те на местима где се полугласник некада налазио (нпр. вѣнѣѣ, вѣнѣѣѣѣ, хѣроѣвѣѣѣѣ, правѣѣѣ, итд.), а доследно је присутан у сложеници тѣѣѣ+ѣѣ (тѣѣѣѣѣ). Ово нам показује да је писар свестан колебања унутар правописне норме. Како гласовна вредност полугла-

⁴⁷ Познати писар из дечанске испоснице у Белаји (Давидовић 2016, 61.) исписао је следеће листове Деч. 134: л. 4–8; л. 107; л. 205–211; л. 218–266. (Богдановић и др. 2011, 536).

⁴⁸ Богдановић и др. 2011, 536.

⁴⁹ С тим у вези, издање овог преписа *Параклиса* доносимо као текст са доследно спроведеним једнојеровим правописом.

⁵⁰ Подвукао А. К.

сника није постојала у време настанка овог рукописа (око 1500. године), писар Никандар је тенденцију ка избегавању бележења иначе непотребних полугласника показао честом употребом пајерка.

Поред главног текста, овај кодекс садржи преко двадесет записа, од којих издвајамо онај остављен на л. 256а, одмах испод текста *Параклиса*. У питању је запис дечанског игумана, архимандрита Серафима Ристића (умро 1853).⁵¹ Аутор *Дечанских синоеника* је 1850. године за штампу приредио све тада познате химнографске саставе посвећене Стефану Дечанском.⁵² Запис је доказ да је Ристић користио управо овај препис *Параклиса* као предложак за штампу средином XIX века. Ортографија одговара ненормираној употреби славеносрпског језика.

сѣна кнѣга свѣтаѣа лѣтѣрѣга сѣрѣтъ слѣбжебнѣкъ свѣтѣи црѣкви дечанстѣѣ подѣписѣ
сѣ серафимѣ дечанацѣ родомѣ тетовацѣ м(ѣ)с(ѣ)ца декемвриѣ въ 23 денѣ года 1840
чѣстнѣишѣю хѣрѣвѣмѣ и славнѣишѣю

*

Овом приликом *Параклис свѣтом краљу Стефану Дечанском* добија своје прво издање, урађено на основу најстаријег познатог преписа (из рукописа Деч. 134), уз поштовање устаљених начела едиционе праксе. Титлом означене скраћенице разрешене су помоћу полукружних заграда, а оне без титле помоћу угластих. Необичне појаве у појединим речима означене су са (!) иза речи. Сва надредна слова су спуштена у ред, док је интерпункција изворна и у највећој мери прилагођена своме изгледу у препису. Стиховне целине – сви тропари, кондаци, катавасије и стихире – означене су у издању као засебни пасус. Нису сва киноарна слова из преписа пренета у издање као верзална, већ само она која представљају почетак засебне целине.

⁵¹ Серафим Ристић је оставио још неколико записа на различитим књигама старе дечанске библиотеке: Богдановић и др. 2011, на више места.

⁵² Поповић и др. 2011, 13–17.

ПАРАКЛИС СВЕТОМ КРАЉУ СТЕФАНУ ДЕЧАНСКОМ
(ДЕЧАНИ 134)

(248δ) Параклис(ь) с(вє)тоиѢ великои(оу)ч(є)никоу иже въ ц(а)рехъ стєфаноу
въ дєтах. (!)

По бл(аго)словєнїи иєреа .

С(вє)тын б(ож)є . Прѣс(вє)таа тронце . С(ть)чє нашъ .

Прїидѣте поклоннѣ се .

Г(оспод)и оуслыши м(о)л(н)твоу, мою въноуши м(о)лєнїє мое.

Троп(арь). Глас(ь) · ѧ̑ .

Въ трѣпѣни доблиєстрад[а]лныхъ подвигъ твонх. многообразные раны
прѣтрѣпѣль еси · и по кончинѣ своєи вѣнѣцъ сѣт б(ог)а съ м(оу)ч(є)ничьскыми ликы
въспрєдлєши. и въ зємлю кропкихъ достоинно въдварєши се блаженне · О насъ
х(ри)с(т)а б(ог)а моли даровати д(оу)шамъ нашимъ велїю м(н)л(о)спѣ :-

Сл(а)ва И н(ы)нѣ. Бо(городничьнѣ)

Къ б(огороди)ци прилєжно и н(ы)нѣ припѣцѣмъ :-

Таже дїаконства.

Пом(н)лоуи нас(ь) б(ож)є по велицѣи м(н)л(о)сти (249а) твоеи моли
ти се оуслыши ны и пом(н)лоуи :- вше моли се О рабѣ б(о)жїемъ иде р(єкь),
О м(н)л(о)сти, О живопѣ · о здравїи и О спасєнїи. и сѣтпоуцєни грѣховъ. и О
єже проспити се ємоу въсакомоу прѣгрѣшенїю волномоу и неволномоу. рѣцѣмъ всєи
г(оспод)и оуслыши ны и пом(н)лѣи :-

Г(оспод)и пом(н)лоуи. ѧ̑.

Възглаголетъ иєрен. ꙗко м(н)л(о)спивъ и чл(овѣ)колюбцъ б(ог)ь еси :-

Таже. Пом(н)лоуи мє б(ож)є по велицѣи м(н)л(о)сти :-

Кансн(ь) м(о)л(ь)бнь с(вє)томоу · глас(ь). ѧ̑.

Прѣс(нь). ѧ̑. ирдос(ь). ВодѢ прош(ь)дѣ тако :-

Многими обдръжиди напастьми. к[ь] тєбѣ привѣгаємъ славне. О
х(ри)с(т)овъ вонне стєфане. сѣт нашѣдшихъ нас(ь) скрѣвѣи съхрани :-

Боура велика и цєпѣжь. врага злоначелнаго . на насъ с(вє)тє (249δ) подвиже
се. нь тако иды дръзновєнїє тако великондєнитъ. сєго низложи шєпанїа :-

Сл(а)ва

На цр(ь)ковь твою и стадо. єже създа и събра. тако скүднѣи рикающе, напастн
оуспрьднше се. ихже посрамн до конца :-

И н(ы)нѣ

Бо(городичьнъ) · Сѡт тронце единого. м(а)ти д(ѣ)во рождыша. сего 8моли
 бл[а]д[ы]ч[и]це. цр(ь)квалъ даровати съмиренїе. и людемъ твонмъ прощенїе :-~

Кат(а)васїа · сп(а)си сѡт бѣды рабы свое великом(оу)ч(е)н(н)те х(рн)с(то)въ
 стефане · яко вси съ б(о)гомъ к[ъ] тебѣ привѣгаем. яко къ необоримому спльпоу
 и прѣдстателю нашему :-~

Пѣс(нь). Г. ірмос(ь). Н(е)б(е)сномоу кр(оу)гоу :-~

Ц(а)р(ь)ствїа носе дїаднмоу. д(оу)ха нищетою сзбогати се. тѣмъ и ц(а)р(ь)ство
 н(е)б(е)сное дарова ти се. нь (250а) не прѣзри спада твоего гласы. н(ы)ниа въ печали
 соушоу. тобою хвалнм се :-~

Дивно житїе твое бл(а)женне. и прѣславно трыпѣнїе. и чудеса досплавнаа.
 яже с(вѣ)тые твое мощи съдѣлаше. мнози бо твоего спада рапници. тобою праведно
 казнише се :-~

Сл(а)ва.

Ныгла яже сѡт спр(а)стен оума нашего покриваетъ. къ свѣтоу зрѣти не
 оставлае. нь на те надѣем се стефане. сѡт б(о)га дати намъ просвѣщенїе и
 сп(а)сенїе :-~

И н(ы)ниа ·

Радость тебѣ гаврїиль принесе въсец(а)р(н)це. и мы земляныи радость
 приносимъ ти. рад[о]уи се въпїем ти носило свѣта великаго. емоуже причестники
 нас(ь) сътвори м(о)л(н)твами си :-~

(250б) сп(а)си сѡт бѣды рабы свое :-~

Пом(н)лѣи насъ б(о)ж(е) по велицѣи м(н)л(о)сти тво[ен] : вще м(о)лнм се
 г(оспод)оу б(о)гоу нашему н(со)ус(ь) х(рн)с(т)оу и с(вѣ)томоу великом(оу)ч(е)н(н)кѣ
 иже въ ц(а)рех(ь) стефаноу. избавити раба своего, нде р(екъ). сѡт въсакое скръбы ·
 гнѣва бѣды и ноужде, и сѡт въсакое болазны д(оу)шевные и тѣлесныи. и сѡт въса-
 кое съмьрьпоносныи раны. и проспити емоу въсако прѣгрѣшенїе волное и неволное,
 рѣчьмъ вси :-~

Г(оспод)и пом(н)лоуи · ѿ ·

оуслыши ны б(о)ж(е) сп(а)стелю нашъ :-~

Ко[н]д[акъ]. Глас(ь). ѿ. Под[обьн] · Възн(е)се сїи се :-~

Дроугаго коспантїна (!) спежа те цр(ь)квы · бл(а)гоч(ь)спїемъ бл(а)женне и
 кротостїю · правдою и м(н)л(о)спиннiami. нь и великом(оу)ч(е)н(н)ка и спрад[а]лца
 испинїна. тѣмъже и тобою красещїи се въпїемъ. стефанъ мнѣ похвала и оутвър(251а)
 жденїе :-~

Пѣс(нь). ѿ. ірмос(ь). оуслышах г(оспод)и съмопренїа твоего :-~

Ц(а)рь и м(оу)ч(е)н(н)къ бывъ. зритель н(ы)ниа быс(ть) нензреч(е)нныимъ.
 надѣже и насъ поминан :-~

Врагъ и ратникъ рода нашего · прилогы и сѣпн проспираеть. насъ погоубити надѣе се :-

Сл(а)ва⁵³

Хвалитъ се ракою дощен твоих. и красуетъ се спешане. любовію цѣлоующе и приемлюще нсцѣленіе :-

И н(ы)на.

Коупина сказаше те. б(о)говидцоу на горѣ б(огородн)це дрѣвие. съхрани бо те емануоунахъ неспалимоу :-

Сп(а)си сотъ бѣдъ ра[б]ы] :-

Пѣс(нь). Ё. ірмос(ь). Просвѣти насъ :-

Просвѣти насъ м(о)л(н)твами ти с(вє)те. свѣтоу бо прѣдстоиши прислн(ь)тномоу. и смири стадо свое :-

Ц(а)ре оустрашилъ еси. и кнезе ни(251а)зложилъ еси. и н(ы)на твое сподо рапоуощихъ низложи :-

Сл(а)ва.

Бѣсове оубоаше се спешане. тобою посрамлени. и н(ы)на ч(ь)спнымими мощима прогонетъ се :-

И н(ы)на.⁵⁴

Грѣхъ прѣваго чл(овѣ)ка адама · въ миръ съмръть вънесиши. твоимъ рождѣствомъ прѣс(вє)тымимъ попрѣби се б(огородн)це :-

Сп(а)си сотъ бѣд[ь]

Пѣс(нь). Ѕ. ірмос(ь). Н(о)л(н)твоу си про[лѣю] :-

Дары приносе г(о)с(поде)ви · м(н)л(о)спинне и правосудіе. вѣроу и незлобіе. надеждоу же и любовь. иже и прослави те, славою неплавною :-

Чисто ср[ь]дце съблюдае · и помысль неплавнома · въ плавныхъ и несоеціхъ. тѣмъ же сподѣ твоемоу, къ б(ог)оу быс(ть) ходапан :-

Сл(а)ва⁵⁵

Вѣнцель земельного ц(а)р(ь)ствїа, вѣнча се прѣвѣе спешане. н(ы)на же трбл(а)женне · н(є)б(є)снаго ц(а)р(ь)ствїа вѣнцель, сотъ х(ри)с(т)а оувѣзе се :-

(252а) И н(ы)н(а)⁵⁶

Хероувїдскаго прѣспола. яви се ч(ь)спнѣише. чрѣво б(о)говьдѣспинное твое. б(о)городнѣлїнице ч(н)стаа. ва[а]д[ы]коу выдѣспнѣши :-

Сп(а)си сотъ бѣдъ :-

⁵³ На маргини.

⁵⁴ На маргини.

⁵⁵ На маргини.

⁵⁶ На маргини.

Ко[н]д[акъ]. Глас(ь). ѿ. Дѣ(ѣ)ваа д(ь)н(ь)сь :-

Въ ц(а)рнхъ бл(а)гоч(ь)спно пожнвъ. спрад[а]нѣа поуѣть прош[ь]дѣ
велед(оу)шьне. и спрад[а]лѣемъ равнотѣспнъ вѣнчнникъ явилъ се еси. и цр(ь)квы твоа
прославяетъ те славно. с(вѣ)тymi бл(а)гоуханными мошми твонми Сс(вѣ)щаема.
тѣмъже почнпаемъ и пано въпѣемъ ти. сѣт бѣдъ избави м(о)л(н)твами твонми
с(вѣ)те :-

Прок(н)мень). Глас(ь). ѿ. Праведникъ тако финникъ.

С[тн]х · Насаждень ·

ѿ(ань)г(е)лѣе сѣт м(о)л(н)тв(а) ·

Р(е)ч(е) г(оспод)ь свондъ оученикомъ, се азъ послаю васъ, тако сѣце посрѣдъ влькъ.
боудете оубо моудри тако смѣе, и цѣли тако гол8(252b)вѣе. внемлите же сѣт чл(овѣ)
къ. прѣдадетъ бо ви на сынмища. и на съборицихъ ихъ быють васъ. и прѣдъ бл[а]
д[ы]кы же и ц(а)ре ведени боудете мене ради. въ свѣд[е]лѣство нмъ, и езникомъ ·
егдаже прѣдадетъ ви, не пецѣте се како или чѣто възга(агол)еѣте. дас(ть) бо се вамъ
въ тѣ часъ, чѣто възга(агол)еѣте. не вы бо боудете гл(агол)юше, нь д(оу)хъ сѣ(ть)ца
вашего гл(агол)иенъ въ васъ. прѣдас(ть) же братъ брата на съдърѣтъ, и сѣ(ть)цѣ чѣдо ·
и въстануѣтъ чѣда на родителе, и оубиють ю · и боудете ненавид[н]ми въсѣми
идени моего ради. прѣтърпѣвы же до конца, тѣ сп(а)сень боудеть :-

Слава.

За великом(оу)ч(е)н(н)ка молитвѣ ·

И н(ы)на ·

За б(о)городице ·

Сп[н]х[н]ра · Глас(ь) · 5⁵⁷

Д(ь)н(ь)сь западнѣа страна веселитъ се. мошми твонми красе(253a)щи се.
и мы рабы твон сѣе сѣвемлюше. сѣт д(оу)ше въпѣемъ ти. оугоднч(е) х(ри)с(то)въ и
прѣдстателю теплымъ стефане. не прѣмльи сѣ нас(ь) м(о)ле се къ г(оспод)оу :-

Сп(а)си б(о)ж(е) люди свое.

Г(оспод)и пом(н)лоуи, вѣ ·

Възглаш(аеть). м(н)л(о)спѣю и щедропами ·

Пѣс(нь). 5. рмос(ь). Иже сѣт юуден :-

Ц(а)р(ь)спѣа насѣдникъ. и великом(оу)ч(е)н(н)ч(е) стефане вѣнчнникъ ·
ц(а)р(ь)спѣю насъ н(е)б(е)сномоу спод[о]вы, моученинъ избавляе :-

Сидеаноу зѣламоу. и савѣ с(вѣ)щеннѣишомоу. житѣю и идени, ты печатъ
показа се · явилъ бо се моши твое. лоуѣтъ сл(ь)нчнх(ь) свѣтлѣише :-

Сл(а)ва.

⁵⁷ На маргини.

Имѣе дръзновеніе. тако правдѣно ц(а)р(ь)спвовав. и неправедѣно поспрад[а]въ.
спадоу пвоемоу сѣт б(ог)а, проси сьмиреніе :-

И н(ы)н(ѣа)

Стѣноу те х(рн)спіансѣм(ь), и надеждѣ (253b) сп(а)сеніа · б(ог)ь изъбра
вл[а]д[ы]ч[н]це. повою бо намь тав[н]ль се пльпоносъць. падши образь собою
сбнавлѣае :-

Пѣс(нь). ѿ. ірмос(ь). Ц(а)ра н(е)в(е)снааго егѣ[же] :-

Вь трьпозѣхъ мысльных · тако великомоу҃ченикъ · вьдварае се и лнкоу҃е · поди-
нан рабы свое · молещи҃х те стѣфане :-

Краснаа мнра сьдрѣже. жеспокла и прнскрѣвнаа · вь мысли пооулае се славне
пѣм҃же красотоу вьспннѣноу оу҃дѣа те вл[а]д[ы]ка неплѣнѣноу :-

Бл(аго)с(ло)внмь о(тѣ)ца и с(ы)на и с(вѣ)таго д(оу)ха г(оспод)а :-

Д(а)в(н)доу възлюбленѣномоу. и свѣд[ѣ]тельствованѣномоу сѣт б(ог)а. ревшнпелъ
показа се. вѣроу и напастми. нь ты величанши. кр(ь)шеніемь и м(оу)ч(е)ніемь :-

И н(ы)нѣа.

Рыторь многовѣщаннх. оумь мракомь покривает се, (254a) вьсенепорѣчнаа
· зачепіе прѣб(о)ж(ь)спв(ь)ное непостнжоу҃ще. оумнымь силамь непостнжное :-

Хвалнмь бл(аго)с(ло)внмь.

сп(а)си сѣт бѣдъ рабы свое :-

Пѣс(нь). ѿ. ірмос[ь]. Вьспннѣ те в(огородн)цѣ :-

Львь д(оу)шегоу҃бныи. неистовнп се сѣходе. и пожрѣпн нападеа малое спадѣ
твоє. еже оу҃множь стѣфане. снхъ челоустн ськроу҃шнвь :-

Стрѣланіа мл[а]д[ѣ]н[ь]ць. вѣсомь нахожденіа, на те надѣюще се вьдѣнѣемь.
тѣмь бо быс(тѣ) прогоннпелъ и намь покровптелъ :-

Сл(а)ва⁵⁸

Припад[а]ем҃ пн с(вѣ)те. и сѣбемлѣемь лювокоію. цѣлоу҃юще вьждѣлѣннне
мошн. и слъзамн зовоу҃ще. сп(а)си насъ славне м(о)л(н)пвалн пн :-

И н(ы)нѣа

Чюдо прѣвеликое. иже чюднѣатворен показа г(оспод)ь. несказанно (254b)
вьселнв се вь д(ѣ)воу҃ю. и нензрѣ(е)нно пльпоносъць прошьд. на сп(а)сеніе людемь
своимь прѣб(о)ж(ь)спв(ь)ннх :-

Таже дос(то)нно ис(тѣ) ·

Потом(ь) ст[н]х[н]ры. Глас(ь) · д̣ · Под[обьнь] · Іѣко добла :-

Іѣко тврѣдаа адаманіпа. вьсѣвл(а)женне стѣфане. сьшьдше се д(ь)н(ь)сь
вьсхвалѣем҃ те · тако вь напастех прѣтрѣпѣ. и сьмрѣть под[н]етъ неправедѣноу.

⁵⁸ На маргини.

іако да двонмь даромь спод[о]бнїѣ те х(рн)с(тось), егоже възлюбилъ еси. ц(а)р(ь)скон дїаднїѣ. и вѣнцоу м(оу)ч(є)ннїчьскоу :-~

С[ти]х · Праведникъ іако :-

Іако 8про свѣплѣнїше трьпѣнїа свѣтлостїю · доспославне показа се. тѣмъ же и съпнїюпъ се с(вє)щеници и ц(а)рїе. иноци и мнрїцїи · богатїи и нищїи · ковчєгоу припад[а]юще, с(вє)тлых(ь) ти мощен · и сс(вє)щенїе прїемлюще :-~

С[ти]х · Насаждєнь въ домоу г(оспод)ни :-~

(255а) Ісѡвъ дрѣвак на вьсопцѣ. славнѣ и нловитнѣн. б(о)гочыгъць и праведнѣ. незловнѣн и м(н)л(о)стнѣн и м(оу)ч(є)н(н)комь начело. нь и спєфанъ на западе. славою и богатъствомь неплѣнннїнмь. іако воинъ вьсѣхъ ц(а)ра. и страд(а)лцємь испльнєнїе :-~

С(ти)х · Днѣвнѣ б(о)гъ въ с(вє)тлых(ь) свонх :-~

Далъ еси оукрашенїе дєчаньскон цр(ь)кви г(оспод)и · стєфана твоего оугоднїка. чюдєса съдѣвающе, и исцѣленїа точєша. въ славоу твонх дарованїи. тѣмъ же ти б(о)ж(ь)стѣнное сьмопрєнїе славнмь. іс(оус)є вьсснлнє. сп(а)сє д(оу)шамь нашнмь :-~

Сл(а)ва · Гл(а)с(ь) · ї.

Прїндѣте праздника любьзныхъ сьсавленїа. прїндѣте ликъ сьсавнмь. прїндѣте вѣнчїанмь пѣснмь. вѣнцємь тьзонмѣннїаго стєфа(255b)на. того ревнующєе иже къ б(о)гоу любви. и трьпѣнїа похваляюще. вьспннѣ бо до конца прѣптрьпѣ въ законѣхъ г(оспод)них(ь). и ноужданоу сьдърпѣ под[н]єть роукама оубїтиспѣвнмь. и къ нємоу възпїємь. многострад[а]лнє и прѣвл(а)женнє. Сѡвыпѣлъ южє сьтворнлъ еси. въ нєнжє ч(ь)стннмь ти мощємь спати изволнлъ еси · и стадо иже събралъ еси · сьхранїан и покрїван. іако нлѣе къ х(рн)с(т)оу дрѣзновєнїе :-~

И н(ы)н(їа)⁵⁹

Бєзсѣченє сѣт б(о)ж(ь)стѣвнаго д(оу)ха. волюю бо сѣ(ть)ца зачєла еси с(ы)на б(о)жїа. сѣт сѣ(ть)ца бєзъ м(а)п(є)рє прѣждє вѣкъ соуща. насъ же ради испєкє бєз(ь) сѣ(ть)ца быкша · пльтїю породнла еси. и мл[а]д[є]нца млѣкомь пнпѣла еси · тѣмъ же нє прѣспан молєщи · и(256а)зѡавннн се сѣт бѣдъ д(оу)шамь нашнмь :-

С(вє)ты б(о)ж(є) · Прѣс(вє)тла тронцє · Сѣ(ть)чє нашъ ·

Троп(арь) · Бъ трьпѣнн долєспрад[а]лннхъ :-

И къ б(огородн)ци прилєжно ·

Помошь Пом(н)лоуи нас(ь) б(о)ж(є) ·

И прочаа, іакоже пишєть на, ѧ · пѣснн ·

Вьзлаш(дєть) Оуслыши нн б(о)ж(є) сп(а)снтелю нашъ ·

Ч(ь)стннншю ·

И сѣоус(ть) :-~

⁵⁹ На маргини.

ЛИТЕРАТУРА

- Ангушева 2009а:** А. Ангушева, *Исихазъм и исихастка реформа*, Историја на българската средновековна литература, София 2009, 519–521.
- Ангушева 2009б:** А. Ангушева, *Българската преводна и оригинална литература през XIV век: жанров и тематичен обхват*, Историја на българската средновековна литература, София 2009, 535.
- Ангушева 2009в:** А. Ангушева, *Нови идейно-тематични и естетически акценти в литературната продукција*, Историја на българската средновековна литература, София 2009, 522–534.
- Богдановић 1975:** Д. Богдановић, *Песничка творенија монаха Јефрема*, Хиландарски зборник 4, САНУ, Београд 1978, 109–129.
- Богдановић 1991:** Д. Богдановић, *Историја старе српске књижевности*, Београд 1991.
- Богдановић 1997:** Д. Богдановић, *Студије из старе српске књижевности*, Београд 1997.
- Богдановић и др. 2011:** Д. Богдановић, Љ. Штавланин-Ђорђевић, Б. Јовановић-Стипчевић, Љ. Васиљев, Л. Цернић, М. Гроздановић-Пајић, *Опис ћирилских рукописних књига манастира Високи Дечани. Књига прва*, Н. Р. Синдик (прир.), Народна библиотека Србије, Београд 2011.
- Давидовић 2016:** М. Давидовић, *Српски скријторији од XII до XVII века*, Свет српске рукописне књиге (XII–XVII век), Београд 2016, 49–68.
- Дионисије 2020:** Јеромонах Дионисије, *Дневник дечанској монаха 1903–1906*, Манастир Високи Дечани 2020.
- Кожухаров 1976:** С. Кожухаров, *Един рядък случай на химнографска компилација в неизвестен параклис за Симеон Неман и Сава Србски*, Зборник историје књижевности, књига 10, САНУ, Београд 1976, 41–51.
- Їовчева 2009:** М. Їовчева, *Химнографията през XIV – началото на XV век*, Историја на българската средновековна литература, София 2009, 536–548.
- Їовчева, Тасева 2009:** М. Їовчева, Л. Тасева, *Атонска книжовна реформа*, Историја на българската средновековна литература, София 2009, 510–519.
- Марјановић-Душанић 2007:** С. Марјановић-Душанић, *Свети краљ. Култи Стефана Дечанској*, Београд 2007.
- Пигољ 2021:** Игуман П. Пигољ, *Прејодобни Гријорије Синаити и његови духовни следбеници*, Манастир Успења Пресвете богородице – Подмаине 2021.
- Плаовић 2021:** И. Плаовић, *Како се читаво Србљак? Рецејција Србљака (СКЗ 1970) од његовој објављивања до наших дана*, Црквене студије 18 (2021) 395–415.

Поповић 2005: Д. Поповић, *Свети краљ Стефан Дечански*, Под окриљем светости. Култ светих владара и реликција у средњовековној Србији, Београд 2006, 143–183.

Поповић и др. 2011: Д. Поповић, Б. Тодић, Д. Војводић, *Дечанска ризница. Скици и келије манастира Дечана*, Београд 2011.

Суботин-Голубовић 2004: Т. Суботин-Голубовић, *Химнографски радови Филошеја Кокина у хиландарским рукописима*, Хиландарски зборник 11, САНУ, Београд 2004, 247–271.

Суботин-Голубовић 2011а: Т. Суботин-Голубовић, *Параклис светом Луки*, Пад српске деспотовине 1459. године. Зборник радова са научног скупа одржаног 12–14. новембра 2009. године, Београд 2011, 99–116.

Суботин-Голубовић 2011б: Т. Суботин-Голубовић, *Окитоих – узор и инспирација за средњовековне српске химнографе*, Музикологија 11 (2011) 53–62.

Суботин-Голубовић 2018: Т. Суботин-Голубовић, *Молебен – кратка служба особогостава у српској књижевности XIV–XI вв*, *Fontes Slavicae Orthodoxae* 2 (2018) 105–112.

Суботин-Голубовић 2020: Т. Суботин-Голубовић, *Тырновская литературна школа и њено отражење у књижевности Српског Деспотата*, *Scripta & e-Scripta* 20 (2020) 161–178.

Томин 2002: С. Томин, *Мојив ирања пред моштинама у српским Бранковићима*, Зборник Матице српске за књижевност и језик, L/1–2 (2022) 71–79.

Тријић, Убипарип 2010: В. Тријић, М. Убипарип, *Непознати параклис светом Симеону и светитељу Сави*, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор 76 (2010) 49–79.

Трифунковић 1966: Ђ. Трифунковић, *Нацрти за поезију старије српске књижевности*, у: *Стара књижевност, Српска књижевност у књижевној критици* (књ. 1), Београд 1977, 60–68.

Трифунковић 1970: Ђ. Трифунковић, *Молбени канон светом краљу Стефану Дечанском*, у: *Србљак. Службе, канони, акадисти*. Књига друга, Београд 1970, 351–363.

Трифунковић 1970а: Ђ. Трифунковић, *Молбени канон за деспота Стефана Лазаревића*, у: *О Србљаку*. Студије, Београд 1970, 313–315.

Трифунковић 1970б: Ђ. Трифунковић, *Молбени канон светом краљу Стефану Дечанском*, у: *О Србљаку*. Студије, Београд 1970, 318–321.

Трифунковић 1970в: Ђ. Трифунковић, *Тројар, кавасаја и свештлан Светом Симеону и Светом Сави*, *О Србљаку*. Студије, Београд 1970, 299.

Трифунковић 1970г: Ђ. Трифунковић, *Служба светом краљу Стефану Дечанском*, *О Србљаку*. Студије, Београд 1970, 316–317.

Трифунувић 1990: Ђ. Трифунувић, *Азбучник српских средњовековних књижевних појмова*, Београд 1990.

Трифунувић 1994: Ђ. Трифунувић, *Стијара српска књижевности. Основи*, Београд 1994.

Убипарип, Тријић 2015: М. Убипарип, В. Тријић, *Зборници ѱараклиса у српско-словенској традицији*, Археографски прилози 37 (2015) 69–105.

Шпадијер 1996: И. Шпадијер, *Проблем жанра у средњовековној књижевности*, у *Књижевна историја* XXVIII/100 (1996) 365–373.

Шпадијер 2003: И. Шпадијер, *Химнографски жанр и дојослужбена ѱракса – Теодосијеви канони светијоме Симеону и светијоме Сави*, *Зборник Матице српске за славистику* 63 (2003) 343–351.

Шпадијер 2004: И. Шпадијер, *Животиј с књијом*, *Приватни живот у српским земљама средњег века*, Београд 2004, 447–470.

Шпадијер 2016: И. Шпадијер, *Стијара српска књижевности и средњовековно рукописно наслеђе*, *Свет српске рукописне књиге (XII–XVII век)*, Београд 2016, 131–151.

Gorski, Majnarić 2005. O. Gorski, N. Majnarić, *Grčko-hrvatski rječnik*, M. Sironić (prir.) Školska knjiga, Zagreb 2005.

Subotin-Golubović 2021: T. Subotin-Golubović, *Two collections of paraklesis in the context of their time of creation (First Half – Middle of the 15th Century)*, *Death, Illness, Body and Soul in Written and Visual Culture in Byzantium and Late Medieval Balkans*, 2021, 53–66.

THE PARAKLESIS TO THE HOLY KING STEFAN OF DEČANI

ALEKSA KARAJIĆ

The paper discusses one of the hymnographic texts intended for the cultic celebration of King Stefan of Dečani. It brings the first edition of the earliest known copy of the Paraklesis to the Holy King Stefan of Dečani (author unknown) in the Serbo-Slavic manuscript tradition, which has survived in an archieratikon known as Ms. 134 in the manuscript collection of the Visoki Dečani monastery. Serving as the prelude for a broader examination, the paper considers the existing findings on parakleses in general, highlighting the historical circumstances that led to the emergence of such texts in the Serbian manuscript tradition. Terminologically distinguishing the terms “paraklesis” and “supplicatory canon”, it offers the possibility of juxtaposing their structures and poetic directions. The ideational underpinnings, historical conditionality, and possibility of understanding parakleses are analyzed using the example of the paraklesis to Stefan of Dečani. The edition includes a textological commentary.

Keywords: paraklesis, canon, hymnography, hesychasm, cult, text edition, Stefan of Dečani, Nikandar Belajac

АРХЕОГРАФСКИ ПРИЛОЗИ
Зборник радова Одељења за археологију
Народне библиотеке Србије
ARCHEOGRAPHICAL PAPERS
Review of the ARCHEOGRAPHICAL DEPARTMENT
NATIONAL LIBRARY OF SERBIA

Издавач
Народна библиотека Србије
PUBLISHER
NATIONAL LIBRARY OF SERBIA

Лектура и коректура
Драгана Перуничич
PROOFREADER
DRAGANA PERUNIČIĆ

Технички уредник
Мирослав Лазич
PUBLISHING EDITOR
MIROSLAV LAZIĆ

Штампа
RETRO PRINT, БЕОГРАД
PRINTED BY
RETRO PRINT, BELGRADE

Тираж
300 примерака
CIRCULATION
300

Публикације за размену и рукописе за штампу
слати на адресу:

Народна библиотека Србије
Одељење за археологију
(за Археографске прилоге)
Скерлићева 1, 11000 Београд
e-mail: vladan.trijic@nb.rs

Please, send original texts and/or publications
intended for exchange to the following address:

Narodna biblioteka Srbije
Odeljenje za arheografiju
(za Arheografske priloge)
Skerliceva 1, 11000 Beograd
e-mail: vladan.trijic@nb.rs

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

09(497.11)

АРХЕОГРАФСКИ прилози : зборник радова Одељења за археографију Народне библиотеке Србије / главни и одговорни уредник Владимир Пишталo ; уредник Татјана Суботин-Голубовић. – [Штампано изд.]. – 1979, бр. 1- . – Београд : Народна библиотека Србије, 1979– (Београд : Retro print). – 23 cm

Друго издање на другом медијуму: Археографски прилози (Online) = ISSN 1452-2233
ISSN 0351-2819 = Археографски прилози (Штампано изд.)

YU ISSN 0351-2819
UDK 091